

PROGRAMY RADIOWE DLA DZIECI W WIEKU SZKOLNYM. WOKÓŁ EDUKACJI MEDIALNEJ

Przekazem dominującym we współczesnych mediach stał się obraz. Wizualność oraz audiowizualność kreuje możliwości percepcyjne i wrażliwość estetyczną młodego pokolenia. „Jest to tym bardziej ważne, że wychowanie artystyczne jest jednym z podstawowych czynników warunkujących harmonijny rozwój osobowości” [Lepa, 2000, s. 71]. Jednak zanurzenie dzieci i młodzieży w ikoniczności mediów na poziomie percepcji stało się tak silne, że na poziomie interakcji możemy mówić nie tyle o kulturze słowa, co raczej o kulturze milczenia. Internauci posługują się skrótami myślowymi z wirtualnej rzeczywistości, nie tworzą w świecie realnym tylu relacji społecznych, co kiedyś, wydają się osamotnieni, mimo nowych gier oraz wielu znajomych na profilu społecznościowym. Jednocześnie w badaniach podkreśla się znaczenie komunikacji interpersonalnej [Cialdini, 2009; Sujak, 2006], szczególnie w rodzinie, podstawowej grupie społecznej, istniejącej we wszystkich kulturach [Rachalska, 1978; Filipczuk, 1981] oraz w grupie rówieśniczej. Wymianę myśli uważa się za niezbędną nie tylko dla dzieci, młodzieży, ale także dla starszych członków rodziny – rodziców, dziadków [Trysińska, 2015, s. 63]. Co więcej, rodzina pełni funkcję socjalizującą, podobnie jak szkoła czy, paradoksalnie, media. Niestety, bez edukacji medialnej i podejścia krytycznego do przekazu istnieje niebezpieczeństwo dominacji obrazu i marginalizacji słowa [Lepa, 2000, s. 181]. Uznać zatem należy potrzebę odpowiedniego przygotowania do dojrzałego odbioru [Braun-Gałkowska, 1987; Goriszowski, 2000; Kołodziejczyk, 2013], zgodnie z opisanymi już w literaturze przedmiotu postawami. Podział jest spójny, uwzględnia krytycyzm oraz selektywność w stosunku do mass mediów oraz trzecią postawę, szczególnie ważną dla interesującej nas problematyki, a mianowicie twórczej aktywności [Lepa, 2000, s. 172], konieczną dla młodego odbiorcy.

Zmieniają się nasze nawyki percepcyjne czy media audytywne są już zbyt mało atrakcyjne? Może przekaz słowny jest już dziś niewystarczający, a my jesteśmy zdani na dominację kultury wizualnej? Czy edukacja medialna potrzebna jest także dorosłym, rodzicom i nauczycielom? I kim jest współczesny (młody) słuchacz? Takie i podobne pytania rodzą się przy próbie podjęcia opisu dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości medialnej. Sprawdźmy więc, w jaki sposób

dzieci w wieku od 6 do 12 lat odnajdują się w trzech ważnych dla nich sferach – rodzinnej, szkolnej oraz medialnej, jak te przestrzenie na siebie wpływają, jak się stymulują [Łuczak, 2014; Lepa, 2000; Dobek-Ostrowska, 1998].

Za przedmiot opisu i badań wybrane zostało radio, medium audytywne, wydawałoby się więc, że niszowe, którego podstawowym narzędziem jest słowo [Jędrzejewski, 2000, 2010; Markiewicz, 2000; Stachyra, 2008]. Przyjrzymy się propozycjom skierowanym do najmłodszego słuchacza. Szkoła w procesie dydaktycznym może wspierać działania medialne, a czasem się nimi posłużyć. Sprawdzimy zapis podstawy programowej, by ocenić, czy i za pomocą jakich narzędzi, w tym audycji radiowych, dydaktyka mogłaby być osadzona w kontekstach tematycznych, na przykład: literackich, lokalnych, społecznych, wypełniających bądź uzupełniających treści nauczania. Żeby się jednak dowiedzieć, czy i w jaki sposób korzystają z oferty radiowej potencjalni słuchacze, należy to sprawdzić empirycznie za pomocą badań ankietowych. Przekonamy się, co interesuje młodego słuchacza, jakie wybierał i wybiera programy, czy w tych decyzjach pomocą służą mu rodzice oraz nauczyciele. O konieczności poprawy współpracy między tymi grupami i budowaniu relacji partnerskich przekonywali już wcześniej nie tylko pedagodzy [Parczewska, 2010; Nowosad, Szymański, 2004]. Tym razem propozycja koordynowania pewnych działań wychowawczych i edukacyjnych włącza jeszcze jedno środowisko, dziennikarskie, co nie jest łatwe, ale możliwe. Dzięki temu być może dowiemy się nie tylko, jak wygląda ramówka polskich stacji, ale czy programy radiowe dla dzieci w wieku szkolnym w ogóle są potrzebne, słuchane, lubiane. Warto sprawdzić, co proponowały i proponują media w Polsce, jak zmieniają się wskazane tendencje w ciągu ostatnich lat, jakie jest formalne i praktyczne zaangażowanie szkoły, a wreszcie, czy zainteresowani ofertą radiową pozostają sami odbiorcy, młodzi słuchacze oraz ich rodziny.

Medium

Wybór konkretnego medium jest kluczowy, wpływa bowiem na ujęcie tematu i analizę materiału. Radio to medium ślepe, gorące, towarzyszy słuchaczowi, pozostaje bezpieczne dla dzieci, szczególnie w ofercie skierowanej bezpośrednio do nich. Korzystnie wpływa na ich rozwój, uruchamia wyobraźnię, umożliwia koncentrację, nie zawsze jednak w odbiorze medium towarzyszącego bezwzględnie wymaganą. Dominantą przekazu było i jest słowo, także udźwiękowione w reportażu, słuchowisku, audycji literackiej [Zagórska, 2013]. Jednak na co dzień radio przede wszystkim gra, czyli emituje przekaz muzyczny. Realizuje wszystkie funkcje mediów, wydaje się skutecznym narzędziem rozrywkowym, informacyjnym oraz edukacyjnym [Goban-Klas, 1997, 1999]. Proponuje programy z bajkami, fragmentami książek, ale

oferuje coś więcej niż audiobook. Uczy i bawi młodego odbiorcę, daje możliwość interakcji, wypowiedzenia się, jednak przede wszystkim stwarza iluzję towarzyszenia, przyjaznego bycia obok, ponieważ mówi do konkretnego słuchacza.

Radio, nie tylko z racji prezentowanych treści, ale także dzięki swojej specyfice gatunkowej, daje szansę edukacji za pomocą sztuki. Pewien rodzaj teatralizacji programu ułatwia wykorzystanie narzędzi uruchamiających wyobraźnię dziecka, na przykład we fragmencie literackim, udźwiękowionym przedstawieniu, nagranej rozmowie. Zasadna okazuje się edukacja medialna, odpowiednie kształcenie artystyczne współczesnego słuchacza, bo gra komputerowa ma charakterystyczną, choć inną, estetykę, ale przecież – jak w korzystaniu z oferty kulturalnej – można wybrać kino albo balet. Obecna dywersyfikacja treści programowych umożliwia każdemu swobodny wybór, czy będzie to kultura niska czy wysoka, to już wybór indywidualny.

Radio produkuje, emituje, przygotowuje swoją ofertę programową, częściowo podejmując się realizacji form artystycznych, a więc literackich, muzycznych, teatralnych, czasochłonnych, ale wartościowych, potrzebnych szczególnie słuchaczom w mniejszych miejscowościach, w których dostęp do kultury jest ograniczony. Takie połączenie wydaje się idealnie odpowiadać możliwościom radiowym. Przecież wszelkie formy parateatralne, fragmenty książek, produkowane słuchowiska stanowią teatr radiowy, a na pewno posługują się jego środkami, które uruchamiają wyobraźnię młodego słuchacza. Mogą więc służyć rozrywce, kształtowaniu estetycznemu, ale także edukacji.

Ewa Tomaszewska, zajmująca się teatrem, proponuje w jego charakterystyce prosty podział. Uwzględnia „teatr dla dzieci, w którym dziecko jest odbiorcą sztuki tworzonej przez profesjonalistów, oraz teatr dziecięcy, w którym dziecko jest twórcą czy współtwórcą widowiska teatralnego” [Tomaszewska, 2007, s. 205]. Można analogicznie, moim zdaniem, taki schemat zastosować do charakterystyki audycji radiowych, a więc tworzonych tylko przez redaktorów (aktorów, lektorów) albo powstających razem z dziećmi, z ich udziałem w programie na żywo czy też wcześniej nagrywanych. Jak twierdzi J. Górniewicz, połączenie różnych form teatru wpisuje się w integralno-progresywną koncepcję wychowania estetycznego, łączącego problematykę sztuki z zagadnieniami wychowania [Górniewicz, 1996]. Dobrym przykładem takich działań są spektakle Polskiego Radia i TVP, nagrodzone podczas festiwalu „Dwa teatry”. W 2016 roku po raz pierwszy oceniano przedstawienia dla młodszych odbiorców: „Nowością w tym roku był konkurs słuchowisk dla dzieci i młodzieży, w którym rywalizowało 10 utworów. Nagrodę otrzymało słuchowisko *Tam, gdzie mieszka cisza*”¹. Widać więc zaangażowanie

¹ <http://dwaateatry.tvp.pl/25520408/laureaci-xvi-festiwalu-dwa-teatry-sopot-2016> [dostęp: 20.05.2016].

dziennikarzy radiowych w przygotowanie ambitnych programów dla młodego odbiorcy, niestety, powstaje ich nadal za mało.

Rozpocznijmy od przeglądu konkretnych propozycji polskich rozgłośni. Co zatem jest na antenie i w sieci? Warto przyjrzeć się stacjom regionalnym, zarówno publicznym, jak i prywatnym, komercyjnym, społeczno-religijnym oraz zwrócić uwagę na działalność internetową. Coraz częściej taka oferta pozostaje całkowicie samodzielna albo jest zintegrowana z emitowanymi audycjami. Radiowe programy dla dzieci przedstawię w sposób możliwie zwięzły, spójny, pokazując raczej towarzyszące im pewne zjawiska, niż analizując samą treść audycji. Poza tym, ich zawartość szczegółowo prezentowałam już we wcześniejszych publikacjach [Zagórska, 2013, 2015]. Uporządkujmy jednak ofertę polskiego rynku radiowego dla dzieci. Można podjąć się próby opisu zjawiska, uwzględniając programy dla dzieci (z rodzicami), audycje emitowane dzięki nadajnikom czy dostępne on-line, wreszcie biorąc pod uwagę interaktywność w eterze i sieci. Jednak to dosyć skomplikowany, a przy tym mało spójny podział, pełen zbiorów wspólnych. Prawie każda stacja jest dostępna internetowo, program lokalny ma zasięg globalny, natomiast audycja rodzinna ma uniwersalnego odbiorcę.

Przegląd programów dla dzieci rozpoczniemy od propozycji radia publicznego. Oferty programowe Jedynki i Trójki wydają się najbardziej rozpoznawalne. Do najważniejszych propozycji Polskiego Radia należą audycje I i III Programu, czyli „Jedynka dzieciom” oraz „Zagadkowa niedziela”. Sam nadawca definiuje swoją ofertę następująco:

Teatr wyobraźni to nie tylko słuchowiska, to wszystkie radiowe audycje, które odwołują się właśnie do tej twórczej fantazji. I my również, zapraszając codziennie od poniedziałku do soboty o godz. 19.10 najmłodszych i ich rodziców, odwołujemy się do ich wyobraźni. I to już od dawna, od października 2006 roku! Tak, tak, audycja ta jest obecna na antenie Pierwszego Programu Polskiego radia już od 10 lat!

Wędrując codziennie wieczorem, zaglądaliśmy i nadal będziemy zaglądać do pracowni odkrywców i naukowców. Spacerowaliśmy i nadal będziemy spacerować leśnymi drogami i parkowymi alejkami, odkrywając piękno i różnorodność roślin i bogactwo świata zwierzęcego. Systematycznie odwiedzamy i nadal będziemy odwiedzać biblioteki i księgarnie, by razem z naszymi „książkomaniakami” móc wybrać najciekawsze lektury.

Cóż jeszcze? Obiecujemy, jak dotychczas, zagłądanie na przykład za teatralne kuliszy czy do rzemieślniczych pracowni; wspólne „łamanie głowy i języka”, podróże w czasie i przestrzeni naszym specjalnym fantastycznym wehikułem. Zadbamy też o kondycję, promując różne ćwiczenia, dyscypliny sportowe i zdrową dietę! Od poniedziałku do piątku, zawsze na koniec spotkania, zapraszamy (i nadal będziemy zapraszać) na spotkania z bohaterami książek – nowości wydawniczych. (...) Audycje Jedynka Dzieciom od lat tworzy ten sam zespół: Agnieszka Kunikowska, Joanna Ficińska, Agnieszka Ciecierska i Anna Podwójci².

² <http://www.polskieradio.pl/7/524> [dostęp: 30.05.2016].

W niniejszym opracowaniu nie zostały uwzględnione najnowsze zmiany, które wprowadzono do ramówki 16 maja 2016 roku. Choć stanowią nową i bogatą propozycję, to jednak respondenci badań ankietowych podsumowali swoje doświadczenia radiowe i audycje emitowane kilka lat wcześniej, podczas obowiązywania poprzednich ramówek³.

Przyjrzyjmy się teraz „Zagadkowej niedzieli” i antenowej Trójce. Jak zachęca nadawca, „Zagadkowa niedziela” to edukacyjna audycja dla najmłodszych i ich rodziców.

Można się z niej dowiedzieć wiele ciekawych rzeczy dotyczących otaczającego nas świata – co to jest bakteria, a gdzie znajduje się arteria? Co można zobaczyć szkiełkiem, a co gołym okiem? Jak gimnastykować język i jakie książki czytać, żeby być mądrym? Do bajkowego świata, w którym wszystkie zagadki, nawet te najtrudniejsze, zawsze znajdują rozwiązanie zapraszają: Magdalena Karczewska, Katarzyna Pruchnicka oraz Katarzyna Stoparczyk⁴.

Od wiosny 2015 roku istnieje w radiu publicznym nowe pasmo – „Strefa rodzica”, które, jak się okazało, stanowiło pierwszą zapowiedź kolejnych zmian. Nie są one istotne z punktu widzenia przeprowadzonych przeze mnie badań, ale przytaczam ten przykład jako ilustrację możliwości współpracy między redaktorami, rodzicami a nauczycielami, ponieważ tematyka audycji i działań na portalu społecznościowym jest uniwersalna. Poza tym, oferta skierowana do rodziców nie ogranicza się do przekazu treści w czasie emisji. Można wcześniej zadać pytanie, podczas audycji zadzwonić i porozmawiać, a po jej zakończeniu – skomentować audycję na Facebooku. Dano więc słuchaczowi szansę działań interaktywnych i elastycznego dysponowania czasem: *Zachęcamy do komentowania i zadawania pytań na naszym funpage’u: www.facebook.com/polskieradiodzieciom oraz do kontaktu telefonicznego w trakcie audycji: 22 645 20 55*⁵.

Wielkopolskie Radio Merkury, stacja nadawcy publicznego o zasięgu regionalnym, nie emituje audycji dla dzieci i rodziców. Przygotowuje je natomiast stacja katolicka, istniejąca od 1995 roku, obecnie działająca pod nazwą Radio Emaus. Na jej antenie od kilku lat od poniedziałku do piątku o godz. 13.15 gości „Magazyn rodzinny”. Ma on charakter poradnikowy, ale uniwersalna tematyka pozostaje bliska każdemu zainteresowanemu wychowaniem.

³ <http://www.polskieradio.pl/18/87/Artykul/1619306,Polskie-Radio-Dzieciom-startuje-z-nowa-ramowka> [dostęp: 30.05.2016].

⁴ <http://www.polskieradio.pl/9/315,Zagadkowa-niedziela> [dostęp: 30.05.2016].

⁵ <http://www.polskieradio.pl/18/4388/Artykul/1598407,Nasz-jubileusz-to-sukces-Sluchaczy> [dostęp: 30.05.2016].

Tematy podejmowane w programach dla dzieci w wieku szkolnym dotyczą bajek, legend, ale także ciekawych zawodów, pasji, zainteresowań, ciekawostek naukowych. Audycje okolicznościowe stanowią przykład wydania specjalnego. W badanym materiale znalazły się programy przygotowywane na 3 maja 2016 roku przez radio publiczne o zasięgu ogólnopolskim i katolicką stację o zasięgu regionalnym. Zarówno I Program Polskiego Radia, jak i Radio Emaus zaprezentowały tematy dotyczące uchwalenia konstytucji. Celem takiej audycji okolicznościowej jest wychowanie patriotyczne, o którym mowa między innymi w podstawie programowej, analizowanej w dalszej części artykułu. Poniżej zaprezentowano kilka wybranych przykładów. Jedynka już kilka dni wcześniej informowała na stronie internetowej, zachęcając do słuchania audycji w następujący sposób:

Majowe wieczory

02.05.2016 20:48

W pierwsze majowe wieczory zaprosimy słuchaczy na plan programu „Jak to działa”, dowiemy się, gdzie jest przechowywany rękopis Konstytucji 3 maja [podkr. – K. Z.], z przedszkolakami będziemy świętować dni strażaka i kominiarza, poślizgamy się po betonie i zajrzemy do interaktywnej książki *Kumpliblook*⁶.

Natomiast 3 maja zachęta do wysłuchania świątecznej audycji brzmiała następująco:

03.05.2016 09:00

Co to jest konstytucja [podkr. – K. Z.] i jak wyglądałaby, gdyby to dzieci ją wymyśliły? Czy dzieci mogą uchwalić własną? My spróbujemy to zrobić! Na papierusie spisujemy wymyśloną przez nas konstytucję.

Potrzebne materiały: papier przypominający papierus, czerwona wstążka, pióro, świeca, szary sznurek. Zobacz więcej⁷.

Zaproszenie do słuchania audycji historycznej jest rozszerzone o działania plastyczne, lubiane przez dzieci, więc stanowiące dodatkową zachętę i stwarzające szansę artystycznej interaktywności.

W Święto Konstytucji 3 Maja Radio Emaus także wyemitowało audycję z tej okazji. Stacja dba o tematykę okolicznościową, przypomina młodym słuchaczom rocznice historyczne, dba o patriotyczne wychowanie. To nie jedyny taki temat, co więcej, pewne propozycje realizowane są systematycznie w audycjach cyklicznych. W paśmie emitowanym codziennie o godz. 19.30 czytana była na przykład

⁶ <http://www.polskieradio.pl/18/4502/Artykul/1615187,Konstytucja> [dostęp: 2.05.2016].

⁷ <http://www.polskieradio.pl/18/4502/Artykul/1615187,Konstytucja> [dostęp: 3.05.2016].

książka Łukasza Wierzbickiego *Dziadek i niedźwiadek*, o misiu, który służył w armii Andersa.

Połączenie różnych mediów, choćby radia z Internetem, w ramach działań tej samej redakcji, gwarantuje większą skuteczność dotarcia do odbiorcy, ale też ilustruje medialną codzienność XXI wieku. Z jednej strony nowe media zapewniają kontakty w grupach społecznych, z drugiej umożliwiają indywidualizację przekazu, wszystko zależy jednak od sposobu ich użytkowania. Kilka przedstawionych poniżej audycji stanowi przykład innowacyjnych rozwiązań technologicznych. Internet daje wiele nowych możliwości przygotowania i emisji audycji. Do nowych propozycji, tym razem stacji prywatnej, należy program dla dzieci, realizowany inaczej niż w Polskim Radiu. Oddaje muzyczny charakter stacji RMF, a łączy ofertę programową w taki sposób, by dzieci i rodzice mogli dobrze spędzić razem czas. Potrzebne są także nowe aplikacje, jak w przypadku Kubusiowego radia:

Kubuś z myślą o najmłodszych stworzył swoje radio. Z kubusiowym radiem Twoja pociecha na pewno nie będzie się nudzić. Aplikacja dostępna na telefony i tablety z Androidem oraz urządzenia z systemem iOS. Pobierz aplikację: Google Play • App Store • Windows Phone⁸.

Krakowskie radio internetowe, stworzone dla młodszych słuchaczy, proponuje nawet piosenki z dzieciństwa rodziców czy ścieżki dźwiękowe filmów animowanych⁹. Muzykę z ofertą programową dla dzieci (baśnie, bajki) i dla rodziców (na przykład Mamo, tato, co ty na to?) łączy Radio Bajka¹⁰. Prawie wszystkie propozycje, które są dostępne na antenie czy w sieci (strona, profil społecznościowy), prezentują tematyczne blogi i portale, prowadzone przez osoby chcące sobie wzajemnie pomagać i podpowiadać propozycje edukacyjne, wychowawcze czy rozrywkowe.

Przykładem działalności blogerów piszących dla rodziców są wszelkiego rodzaju porady. Do takich należy blog lifestylowy dla mam. Oprócz propozycji lekturowych na jesień, szczegółowych porad (zajęcia dodatkowe w szkole czy poza nią, jak kulturalnie zakończyć rok szkolny), można znaleźć na nim zestawienie audycji radiowych dla dzieci poprzedzone szczegółowym wstępem:

Zatopieni w kulturze obrazkowej być może zapominamy czasem, że oprócz wzroku posiadamy także inne zmysły, nie mniej istotne. Zapach, dotyk, smak. Oraz słuch. Ich stosunek jest kwestią indywidualną i u każdego może wyglądać inaczej, co nie znaczy, że nie warto rozwijać zmysłów w równym stopniu. Dlatego dziś skupimy się na dźwiękach. Chodźcie na spacer po falach eteru.

⁸ <http://www.rmfon.pl/aplikacje/kubusiowe-radio.html> [dostęp: 2.05.2016].

⁹ <http://www.radiointernetowe.com.pl/baby-krakow/> [dostęp: 2.05.2016].

¹⁰ <http://radiobajka.pl/> [dostęp: 2.05.2016].

Podobnie jak Wy nie jestem stary, ale pamiętam czasy, kiedy nie było kolorowych telewizorów ani Internetu. Siłą rzeczy jako dziecko więcej biegałem po podwórku, czytałem książki i komiksy oraz słuchałem gramofonowych płyt z Panem Kleksem albo piosenki o Papudze Gadule oraz radiowych audycji dla dzieci. Kiedyś było ich mnóstwo, słuchowiska, bajki i baśnie. Okazuje się, że dziś oferta wcale nie jest uboższa. Rozwijające wyobraźnię i kreatywność dzieci programy radiowe nadaje szereg stacji, których słuchać można w sieci lub przez tradycyjne odbiorniki. Dlatego, jeżeli znudzą się Wam lub Waszym dzieciom audiobooki, ruszcie na spacer po falach eteru w poszukiwaniu bohaterów dziecięcych audycji¹¹.

Inicjatywa jest coraz bardziej popularna, więc warto o niej wspomnieć, zawiera bowiem linki do wybranych stacji, a czasem prawie kompletny przegląd audycji, także internetowych, z autorskim opisem, subiektywnymi, odautorskimi uwagami¹². Interaktywność tradycyjna (telefony, maile do studia) uzupełniona jest o nowe formy komunikacji (pytania, dyskusje na Facebooku, nowe aplikacje telefoniczne). Ten, można rzec, analogowy i cyfrowy świat łączy chęć działania na rzecz dzieci.

Istnienie podobnych blogów, portali, komercyjnych czy non-profit potwierdza, że internauci potrzebują zróżnicowanej i szybkiej komunikacji. Czasem wzajemna pomoc, wymiana informacji czy dyskusja dokonuje się w przestrzeni wirtualnej albo łączona bywa z przekazem tradycyjnym. Często wspiera kulturę słowa. Tak się działo i dzieje w przypadku „Jedynki dzieciom”, która stała się kuźnią mistrzów polszczyzny. Same audycje radiowe, ciekawe dla dzieci i rodziców, atrakcyjne merytorycznie, poprawne językowo, są rozpoznawalne i lubiane, co potwierdzają przeprowadzone badania.

30.03.2015 08:00

Codzienna audycja dla dzieci „Jedynka Dzieciom” dostała tytuł Kuźni Mistrzów Mowy Polskiej w plebiscycie Vox Populi. Tytuł ten przyznaje publiczność w ogólnopolskim głosowaniu.

Laureatów poznaliśmy wieczorem 23 września 2013 roku. „Jedynka Dzieciom” – autorstwa: Anny Podwójci, Agnieszki Kunikowskiej, Joanny Ficińskiej, Agnieszki Ciecierskiej, Elżbiety Matyi, Katarzyny Hagmajer-Kwiatek oraz Justyny Majchrzak – adresowana jest do słuchaczy w wieku od 6 do 12 lat, jednak bardzo często jej odbiorcami są również dorośli. Audycje na antenie radiowej Jedynki prowadzą Agnieszka Kunikowska i Joanna Ficińska, które w ciekawy i nienarzucający się sposób prezentują różne wiadomości z dziedzin nauki, kultury i życia codziennego. „Jedynki Dzieciom” można słuchać codziennie o godz. 19.25¹³.

¹¹ <http://supermamy.limango.pl/audycje-radiowe-dla-dzieci/> [dostęp: 4.05.2016].

¹² <http://supermamy.limango.pl/audycje-radiowe-dla-dzieci/> [dostęp: 4.05.2016].

¹³ Zob. <http://www.polskieradio.pl/7/15/Artykul/1410321,Jedynka-dzieciom-Kuznia-Mistrzow-Mowy-Polskiej> [dostęp 30.05.2016]. Zachowano oryginalny zapis tytułów audycji ze strony Polskiego Radia, por. <http://www.polskieradio.pl/7/3730/Artykul/1445980,Kto-zostanie-tegorocznym-Mistrzem-Mowy-Polskiej> [dostęp: 30.05.2016].

Oferta polskich rozgłośni jest zróżnicowana i dosyć bogata. Program Jedyński jest skierowany wprost do interesującej nas grupy wiekowej, czyli uczniów szkół podstawowych. Słuchalność jest wysoka na tle innych ofert, jednak pozostaje relatywnie niska, a przynajmniej niezbyt satysfakcjonująca. Wynika to z decyzji odbiorców, zarówno dzieci, jak i dorosłych. Czy opisane audycje są słuchane, które z nich cieszą się największym zainteresowaniem, jakie są ich efekty – okaże się w dalszej części artykułu.

Oprócz znaczenia kwestii poprawnościowych, pozostaje jeszcze zwrócenie uwagi na inne tematy. Do ważniejszych należą teatr i edukacja artystyczna. Wiedzano o tym już od czasu powołania szkół jezuickich czy pijarskich, poprzez tradycje kształcenia retorycznego, aż po przygotowanie do wystąpienia na scenie czy aktywnego udziału w życiu publicznym. Teatr odwoływał się do tych umiejętności, ale dodatkowo zawsze rozwijał wyobraźnię i wrażliwość. „W okresie międzywojennym w Polsce pojawiły się niezwykle interesujące i poważne rozważania na temat miejsca, funkcji i formy teatru dziecięcego w edukacji” [Tomaszewska, 2007, s. 205]. Dawało to i daje nauczycielom interesujące narzędzia artystyczne, niezależnie od zmieniających się czasów, technologii i fascynacji młodego odbiorcy kultury. „Teatr traktowany jako sztuka synkretyczna (E. G. Craig) czy też jako synteza sztuk (R. Wagner) otwiera przed pedagogiem ogromne możliwości” [Tomaszewska, 2007, s. 205]. Zarówno teatralizacja, jak też nowe formy radiowe, które spełniają potrzebę uruchomienia wyobraźni, realizowane konsekwentnie w domu i szkole, mogą przynieść pozytywne efekty. Dobrym przykładem kreatywnych, a jednocześnie społecznych działań, pod patronatem Radia Emaus, jest artystyczny projekt poznańskich domów kultury (MDK Nr 1 i MDK Nr 2), którego finał – spektakl i wystawę prac plastycznych – prezentowano w Teatrze Polskim 1 czerwca 2016 roku, w Dzień Dziecka. Innym przykładem jest kilka projektów i spektakli nawiązujących do 1050. rocznicy chrztu Polski, przygotowanych przez uczniów Liceum im. Natalii Tułasiewicz w Poznaniu (maj–czerwiec 2016 roku), którzy brali udział w badaniach ankietowych. Warto więc pomóc młodym słuchaczom-uczniom odkryć i rozwijać talenty. Tymczasem sprawdzimy, czy i w jaki sposób polska szkoła może kreatywnie kształcić uczniów szkoły podstawowej.

Szkoła

Pytanie o uzupełnienie procesu dydaktycznego i wychowania przez szkołę na szczęście pozostaje pytaniem retorycznym. W związku z edukacją medialną na pewno radio stanowi dobre, użyteczne narzędzie [Lepa, 2000]. Warto przyjrzeć się jednak podstawie programowej, by przekonać się, czy nauczyciele mogą omawiać

na lekcjach wskazaną w niej tematykę. Poniższy wybór jest celowo skrótowy, skoncentrowany na konkretnych zapisach, uwzględniających szeroko rozumianą tematykę medialną. Jednocześnie zdaję sobie sprawę, że omówienie szans współpracy nauczyciela i ucznia z rodzicami oraz dziennikarzami ma charakter nieco idealistyczny.

Wśród formalnych, a jednocześnie podstawowych wskazań dotyczących edukacji znajduje się „Podstawa programowa”. Jej zapis¹⁴ poddany zostanie krótkiej analizie. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 maja 2014 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie „Podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół” (Dz.U. poz. 803)¹⁵ uwzględnia wiele propozycji adekwatnych względem interesującej nas problematyki. Nawet pobieżny ogląd potwierdza, że znajdują się już w niej odpowiednie zapisy umożliwiające realizację ścieżek medialnych. Wyjaśnijmy też, że w jej rozumieniu kształcenie ogólne tworzy fundament edukacji: „Szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny”¹⁶.

W zapisach „Podstawy” kształcenie podzielone jest na dwa etapy. Pierwszy, nazywany edukacją wczesnoszkolną, obejmuje klasy I–III, a drugi etap klasy IV–VI szkoły podstawowej. Przyjrzyjmy się teraz szczegółowym zapisom, nawiązującym do zagadnień medialnych.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania, (...) wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów¹⁷.

Warto przypomnieć, że edukację wczesnoszkolną realizuje się jako kształcenie zintegrowane, natomiast na drugim etapie edukacyjnym nauczanie odbywa się już w ramach podziału na przedmioty, stąd ich uwzględnienie w powyższym

¹⁴ Zapis podstawy programowej <http://dokumenty.rcl.gov.pl/DU/rok/2014/pozycja/803> [dostęp: 7.05.2016].

¹⁵ <https://men.gov.pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa/rozporzadzenie-ministra-edukacji-narodowej-zmieniajace-rozporzadzenie-w-sprawie-podstawy-programowej-wychowania-przedszkolnego-oraz-ksztalcenia-ogolnego-w-poszczegolnych-typach-szkol.html> [dostęp: 2.05.2016].

¹⁶ https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf [dostęp: 2.05.2016].

¹⁷ Tamże.

zapisie. Zatrzymajmy się przez chwilę przy celach edukacji wczesnoszkolnej, do jakich należy wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Wymagania szczegółowe w treściach nauczania uwzględniają już konkretny przedmiot, edukację polonistyczną. Zdefiniowane są zadania szkoły i oczekiwania względem ucznia.

Zadaniem szkoły jest: (...) 7) dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich; 8) sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym¹⁸.

Tworzenie wypowiedzi ustnych, zainteresowanie literaturą, rozumienie przekazu werbalnego, udział w dyskusji to tylko niektóre propozycje, jakie można tam znaleźć. Interesujące nas zapisy dotyczą także innych przedmiotów. Wynika z nich, że media mogą wspierać kształcenie muzyczne, na przykład „[uczeń – przyp. K. Z.] aktywnie słucha muzyki (wyraża swe doznania werbalnie i niewerbalnie); rozpoznaje utwory wykonane: solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; orientuje się w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz muzycznych instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja); rozpoznaje podstawowe formy muzyczne” oraz plastyczne. „Uczeń (...) korzysta z przekazów medialnych”, nawet jeśli zacytowany punkt dotyczy wykorzystania nowych mediów. Propozycje te pozostają w sprzeczności z większością muzycznych wyborów młodego słuchacza, co ilustrują badania ankietowe. Oprócz wskazań mniej ambitnych stacji i audycji są wyjątki, na przykład pojedyncze wypowiedzi na temat muzyki klasycznej.

Kluczowym zapisem w części edukacji polonistycznej jest zwrócenie uwagi na zamiłowanie do słuchania i czytania literatury dziecięcej. Wydaje się to istotne od przedszkola do szkoły podstawowej, ponieważ daje pozytywne rezultaty, do czego przyznają się sami respondenci.

Ważnym celem edukacji polonistycznej jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do czytelnictwa poprzez słuchanie pięknego czytania i rozmawianie o przeczytanych utworach oraz korzystanie z bibliotek (np. biblioteki szkolnej). Dobór utworów ma uwzględnić następujące gatunki literatury dziecięcej: baśnie, bajki, legendy, opowiadania, wiersze (...). Przy wyborze należy kierować się realnymi umiejętnościami czytelnictwa dzieci, a także potrzebami wychowawczymi i edukacyjnymi. Dzieci powinny uczyć się na pamięć wierszy, fragmentów prozy, tekstów piosenek itp.¹⁹

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże, s. 21.

Młodzi respondenci potwierdzili, że lubili słuchać bajek, baśni, legend, a spośród zróżnicowanej oferty właśnie te elementy audycji dla dzieci cieszyły się ich największą sympatią. Ponadto stanowi to przykład przestrzeni współpracy między nauczycielami a rodzicami, na przykład nauka na pamięć wierszy czy piosenek (polskich, angielskich) jest szybsza dzięki technikom mnemotechnicznym, w tym przypadku dzięki słuchaniu treści powtarzanych w audycji radiowej.

Podobnie wygląda to na drugim etapie edukacyjnym, czyli w klasach IV–VI. Wymagania ogólne dotyczą odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji.

Uczeń rozwija sprawność uważnego słuchania, czytania głośnego i cichego oraz umiejętność rozumienia znaczeń dosłownych i prostych znaczeń przenośnych; zdobywa świadomość języka jako wartościowego i wielofunkcyjnego narzędzia komunikacji, rozwija umiejętność poszukiwania interesujących go wiadomości, a także ich porządkowania oraz poznawania dzieł sztuki; uczy się rozpoznawać różne teksty kultury, w tym użytkowe, oraz stosować odpowiednie sposoby ich odbioru²⁰.

Uczeń, potencjalny słuchacz, rozwija nie tylko swoją sprawność i świadomość językową, ale także analizuje oraz interpretuje teksty kultury.

Uczeń poznaje teksty kultury odpowiednie dla stopnia rozwoju emocjonalnego i intelektualnego; rozpoznaje ich konwencje gatunkowe; uczy się je odbierać świadomie i refleksyjnie; kształtuje świadomość istnienia w tekście znaczeń ukrytych; rozwija zainteresowania różnymi dziedzinami kultury; poznaje specyfikę literackich i pozaliterackich sposobów wypowiedzi artystycznej; w kontakcie z dziełami kultury kształtuje hierarchię wartości, swoją wrażliwość, gust estetyczny, poczucie własnej tożsamości i postawę patriotyczną²¹.

Ostatni zapis potwierdza omawiana wcześniej tematyka audycji emitowanych 3 maja 2016 roku w Polskim Radiu oraz poznańskim Radiu Emaus. Możliwe okazuje się połączenie zagadnień wychowawczych z edukacyjnymi. Treści nauczania uwzględniają odbiór, tworzenie wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i w piśmie na tematy poruszane na zajęciach, związane z poznawanymi tekstami kultury i własnymi zainteresowaniami; dba o poprawność wypowiedzi własnych, a ich formę kształtuje odpowiednio do celu wypowiedzi; wykorzystując posiadane umiejętności, rozwija swoją wiedzę o języku²².

²⁰ Tamże, s. 24.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

Czy możliwe jest wykorzystanie na lekcjach audycji radiowych, proponowanie redaktorom tematów skorelowanych z programami nauczania, a rodzicom sugerowanie wybranych materiałów jako pretekstów do rozmowy i omawiania zagadnień wychowawczych? Zapewne to wizja utopijna, ale wiele zależy nie tylko od rozwiązań systemowych, ile od dobrej woli konkretnych rodziców, pedagogów czy redaktorów. W przypadku lekcji języka polskiego, historii, przyrody, a tym bardziej muzyki takie pomysły byłyby bardzo ciekawe. Dotychczas ta quasi-współpraca jest realizowana w minimalnym stopniu, co potwierdziła przeprowadzona ankieta. By uzasadnić wartość tego typu inicjatyw, podkreślić trzeba znaczenie wszelkiego rodzaju oddziaływań zewnętrznych, które są pozytywne dla ucznia, modyfikują kierunek i dynamikę zmian, jakie zachodzą w jego rozwoju [Wilgocka-Okoń, 2002, s. 28]. Oczywiście pozostaje pedagogiczny wymiar radia [Lepa, 2000], gdyż od dawna dyskutowano w wymiarze akademickim i praktycznym o wykorzystaniu w nauczaniu środków audiowizualnych [Fleming, 1965; Wojnar, 1965], o wychowawczym oddziaływaniu na dzieci mediów [Izdebska, 1981] czy przekazach słownych w kształceniu literackim [Helwig, 1980; Jedliński, 1990]. Zapewne co kilka lat czekają nas nowe zapisy podstawy bądź programów szkolnych, może po raz kolejny zmienić się wiek pierwszoklasistów, ale niezmiennie pozostanie znaczenie współpracy między rodzicami, nauczycielami, a nawet dziennikarzami, dla dobra dzieci.

Badania ankietowe

Skoro wiadomo już, że w Polsce istnieje bogata oferta radiowa, a zapisy podstawy programowej są przychylne, to spełnione zostały czynniki zewnętrzne. Pozostaje zatem sprawdzenie, czy dzieci słuchają audycji. Badania ankietowe nie są jedyną możliwością określenia stanu faktycznego, ale dają konkretny opis, zarys tendencji, z uwzględnieniem zachodzących dynamicznie zmian. Analizowano już w ten sposób recepcję programów radiowych i telewizyjnych przez dzieci w wieku przedszkolnym, a niektóre wnioski okazują się podobne. Dzieci słuchają radia „przy okazji”, często w samochodzie, u babci, wszyscy słuchają muzyki i piosenek [Granat, Jędrejek, 2015, s. 138–140]. Przekonamy się, jak wygląda to w grupie uczniów szkoły podstawowej.

W opisanych poniżej ankietach znalazły się informacje nie tylko na temat odbioru programu radiowego przez dzieci, ale także przyzwyczajęń rodziców, krewnych, rówieśników, czyli społecznego funkcjonowania medium z całą jego ofertą, jak się okazało, a nie tylko audycjami dla najmłodszych. Przy okazji warto zastanowić się nad motywacjami młodego człowieka, nawykami, jakie wynosi z domu. To, czy rodzice zapoznają dzieci z literaturą, teatrem, wpływa przecież na

słuchacza, kształtując jego gust estetyczny. Wzmocnić edukację kulturalną i medialną może szkoła, decydujący wpływ mają jednak rodzice, a później rówieśnicy.

Ponieważ badania fokusowe wykazały, że uczniowie szkoły podstawowej nie potrafią jeszcze opisać swoich radiowych wyborów, ankietę wypełnili uczniowie szkół ponadpodstawowych oraz studenci, opisujący swoje przyzwyczajenia sprzed kilku lat. Badania zostały przeprowadzone w maju 2016 roku. Wzięło w nich udział 221 respondentów w wieku od 12 do 25 lat, w tym 138 gimnazjalistów, 61 licealistów i 22 studentów. Ankiety wypełnili uczniowie Publicznego Gimnazjum Katolickiego im. św. Stanisława Kostki w Poznaniu, Liceum Katolickiego im. bł. Natalii Tułasiewicz w Poznaniu, Zespołu Szkół Pijarskich w Poznaniu, Zespołu Szkół Ekonomicznych w Lesznie, Zespołu Szkół nr 3 w Rawiczu, Liceum Ogólnokształcącego Wychowawców Katolickich oraz V LO w Poznaniu. Studenci reprezentowali takie uczelnie, jak: UAM, Politechnikę Poznańską, Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Przyrodniczy, Akademię Wychowania Fizycznego. Jedną odpowiedź, bez podanej nazwy, brzmiała „faza przejściowa”. Poniższy opis przeprowadzonych badań obejmuje pytania ankietowe, procentowe zestawienie odpowiedzi respondentów w ujęciu sumarycznym oraz z uwzględnieniem podziału na trzy grupy wiekowe, a także podsumowanie tematyczne. W analizie brano pod uwagę pozytywne odpowiedzi na pytania zamknięte, a także odpowiedzi na pytania szczegółowe oraz opracowanie procentowe zebrane w tabeli 1. Wyniki są ważone, dostosowane do liczebności każdej z grup wiekowych i wszystkich badanych. W poniższym omówieniu brane są pod uwagę tylko odpowiedzi pozytywne („tak”), które stanowią podstawę zestawienia statystycznego.

Pytanie otwierające ankietę, sformułowane ogólnie, sprawdzało, czy respondenci w dzieciństwie w ogóle słuchali radia.

1. Czy słuchałeś(-aś) audycji radiowych dla dzieci?

- a) w wieku przedszkolnym? b) jako uczeń szkoły podstawowej?

Poniższy układ odpowiedzi uwzględnia poszczególne grupy wiekowe wszystkich badanych.

	Gimnazjaliści	Licealiści	Studenci	Razem
1a)	20 proc.	29,5 proc.	31,8 proc.	24 proc.
1b)	25 proc.	39,3 proc.	45,45 proc.	31,22 proc.

Jak wynika z powyższych danych statystycznych, co czwarty respondent słuchał radia w przedszkolu, a co trzeci w wieku szkolnym. Jeśli chodzi o określenia częstotliwości słuchania audycji, to respondenci w większości wybierali odpowie-

dzi: *rzadko, prawie nigdy, sporadycznie*, pojedyncze odpowiedzi brzmiały: *często*. Małą częstotliwość łączono zarówno z pozytywną, jak i negatywną odpowiedzią, na przykład: *Tak, rzadko; Nie, rzadko; Tak, sporadycznie; Nie, nigdy; Prawie nigdy*. Większość respondentów odpowiedziała pozytywnie, wyjaśniając już aktualne zainteresowania głównie muzyką czy informacjami, a czasem podając tytuł audycji pamiętanych z dzieciństwa.

Zasadnicza część ankiety (pytania od 2 do 10) dotyczyła audycji dla uczniów szkoły podstawowej. Poniższe opisy, aby były bardziej czytelne, zawierają przede wszystkim zestawienia sumaryczne. Szczegółowe dane znajdują się w tabeli.

Pytanie 2 daje szansę wyboru kilku odpowiedzi spośród sugerowanych, łącznie z uzupełnieniem o ich własne propozycje.

2. Jakie tematy podobały Ci się najbardziej?

a) sport	16,29 proc.
b) zabawa	13,57 proc.
c) muzyka	30,32 proc.
d) literatura	7,42 proc.
e) zainteresowania	10,41 proc.
f) wiara, religia	4,98 proc.
g) inne – jakie?	7,24 proc.

Respondenci wskazywali w odpowiedziach przede wszystkim muzykę, sport oraz zainteresowania. Uwzględniając także różnice w poszczególnych grupach wiekowych widać, że studenci rzadziej wybierali zabawę (tylko 9 proc.), ale częściej muzykę, literaturę, zainteresowania i religię niż młodsi respondenci. Niektóre tematy, jak na przykład religię, wskazywano rzadziej, ale zanotowano także jednoznacznie pozytywne wypowiedzi (więcej w analizie tematycznej).

Kolejne pytanie, otwarte, umożliwia sprawdzenie, co faktycznie pamiętają respondenci.

3. Jakie audycje radiowe pamiętasz? Podaj nazwę stacji i tytuł audycji.

STACJA

TYTUŁ

Badania potwierdziły znajomość polskiego rynku, ale raczej współczesnego i obecnych sympatii młodych słuchaczy oraz sporą przypadkowość w odbiorze radia jako medium towarzyszącego, na przykład: *Slucham radia, ale nie wiem, jaka to stacja*. Czasem jednak odwrotnie, odpowiedzi wyrażają emocje i przywiązanie do konkretnej stacji, na przykład: *Radio Zet – kocham; Muzyka, która leci w Radiu Zet*. Częściej podawano nazwy stacji niż konkretne audycje, na przykład: VOX, Eska, RMF, RMF Classic, RMF Maxxx, Złote Przeboje, Zet, Zet Gold, Czwór-

ka, Antyradio, Young Stars, Radio Pogoda, ale też „Lista Trójki” czy „Poranne ptaki” (Eska). Respondenci czasem tłumaczyli swój brak odpowiedzi: *Nie pamiętam, jakich konkretnie, to było dawno temu*. Oczywiście nie zabrakło najbardziej typowych pasm, znanych audycji, na przykład: „Radio dzieciom”, „Zagadkowa niedziela” (zasięg ogólnopolski), „W dobrym radiu dobra bajka” czy „Niedziela z Aniołem” (Radio Emaus). „Bajki na dobranoc” w Radiu Emaus, jak piszą respondenci, mają relatywnie wysoką słuchalność. Młody odbiorca zna także „Lato z radiem” czy „Rozmowy niedokończone”. W odpowiedziach znalazły się tytuły audycji dla dzieci, nazwy stacji, a czasem zupełnie inne propozycje, nawet błędne. Respondenci, choć rzadko, popełniali błędy ortograficzne oraz merytoryczne, na przykład zapis „Zagatkowa niedziela” oraz mylenie nazw audycji i przypisywanie ich emisji innej stacji, a nawet telewizji, na przykład „Sensacje XX wieku”.

W kolejnych pytaniach można było wskazać kilka odpowiedzi. Pytanie czwarte dotyczyło subiektywnych wyborów słuchaczy, czyli co im się najbardziej podobało w programach dla dzieci.

4. Co w audycjach podobało Ci się najbardziej? (Można zaznaczyć kilka odpowiedzi)

a) konkursy	21,72 proc.
b) rozmowy w studiu	19,91 proc.
c) rozmowy przez telefon	23,98 proc.
d) wywiady	14,93 proc.
e) fragmenty książek	19,46 proc.
f) program na żywo, interaktywny	9,05 proc.
g) program nagrany i zmontowany	5,43 proc.
h) spotkanie z gościem	12,67 proc.
i) coś innego?	10,41 proc.

W tej części ankiety sprawdzono, jakie pomysły na realizację audycji są akceptowane przez słuchacza, a więc skuteczne. Okazało się, że prawie 1/5 młodych respondentów lubi w radiu rozmowy przez telefon, konkursy oraz fragmenty książek. Jako własną propozycję podawano najczęściej muzykę, na przykład: *Szczególnie muzyka i bajki dla dzieci; Bajki, audycje wieczorne dla dzieci; Ponieważ lubię słuchać muzyki*. Muzyka stanowi poza tym najczęstszą odpowiedź na każde pytanie otwarte w ankiecie. Co ciekawe, pytanie o literaturę pojawia się także wcześniej (2d – 7,28 proc.), ale tutaj zestawienie procentowe wypada lepiej (19,46 proc.). Respondenci chętniej wskazywali odpowiedź 4e (fragmenty książek) niż literaturę jako temat audycji, doceniali też sposób prowadzenia audycji: *Bo fajnie mówili*.

W pytaniu piątym respondenci wyjaśniali, czego nauczyły ich te audycje. Zestawienie procentowe uwzględnia odpowiedzi pozytywne wszystkich uczestników badania.

5. Czego Cię nauczyły te audycje?

a) poprawnej polszczyzny	18,55 proc.
b) samodzielnego wypowiadania się	23,5 proc.
c) aktywnego udziału w programie (na przykład rozmowy przez telefon)	10,86 proc.
d) umiejętności skupienia	29 proc.
e) umiejętności słuchania i rozumienia audycji trwającej ok. 15–25'	38,5 proc.
f) inne (własne propozycje)	6,33 proc.

Największa grupa respondentów potwierdziła zdobycie umiejętności słuchania i rozumienia audycji (38 proc.), skupienia (29 proc.) oraz samodzielnego wypowiadania się (23,5 proc.). Poprawność językową wybrało 18,55 proc., natomiast aktywny udział w programie wskazało 10,86 proc. badanych. Gimnazjaliści i licealiści wykazali się już pewną dojrzałością w zrozumieniu znaczenia przekazu medialnego, podczas gdy zaledwie 9 proc. studentów doceniło umiejętności samodzielnego wypowiadania się, a nikt w tej grupie w ogóle nie wskazał 5c, czyli umiejętności aktywnego udziału w programie (por. tabela 1). Odpowiedzi w punkcie 5f są bardzo zróżnicowane, od muzyki do rozwijania kultury.

Kolejne pytanie sprawdza, kto zachęcał młodych odbiorców do słuchania audycji, gdzie i za pomocą jakich środków program był odbierany.

6. W jaki sposób słuchałeś, słuchałaś audycji?

a) samodzielnie	22,17 proc.
b) z rodzicami	36,65 proc.
c) z rodzeństwem	21,72 proc.
d) z babcią/dziadkiem	16,29 proc.
e) z innymi osobami?	7,24 proc.
f) w domu	35,75 proc.
g) w samochodzie	41,18 proc.
h) w innym miejscu, gdzie?	4,52 proc.
i) w radiu	42,53 proc.
j) w komputerze	4,52 proc.
k) w telefonie	7,69 proc.
l) w inny sposób? Jaki?	1,81 proc.

Najwięcej odpowiedzi wyjaśniających miejsce słuchania radia brzmiało klasycznie, w *domu* i *za pomocą radia*. Zmieniają się przyzwyczajenia i nawyki odbiorców, więc aż 41 proc. respondentów odpowiedziało w *samochodzie*. Relatywnie wysoką frekwencję ma odpowiedź 6b, czyli samodzielne słuchanie audycji (36,65 proc.), chociaż duża grupa wskazała także rodziców (36 proc.) i rodzeństwo czy bliskich. Często są wymieniani dziadkowie, a nawet prababcia, na przykład *Słuchałam radia u prababci*. Ciekawe są także tutaj różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi. Otóż najstarsi wskazali aż w 68 proc., że słuchali audy-

cji w domu, a gimnazjaliści i licealiści udzielili o połowę mniej takich odpowiedzi (31–32 proc.). Często słucha się radia w samochodzie, jednak zmieniają się nasze przyzwyczajenia. Audycji w komputerze słucha najwięcej studentów, ale rzadko wskazali tę odpowiedź młodszy odbiorcy. Natomiast to właśnie oni wymienili inne sposoby odbioru programu, na przykład telefon komórkowy, netbook, o których starsza grupa w ogóle nie wspomniała. Respondenci słuchali audycji w radiu, w komputerze, na dworze, u rodziny, jedna osoba wymieniła radiowęzeł szkolny.

Kolejne pytanie dotyczy omawiania tematyki poruszanej w programie.

7. Czy tematy/treści zawarte w audycjach dla dzieci omawiałeś, omawiałaś?

a) z rodzicami?	17,65 proc.
b) z nauczycielami?	4,5 proc.
c) z rówieśnikami (kolegami, rodzeństwem)?	17,65 proc.

Podobne wielkości procentowe dotyczą odpowiedzi, kto i z kim rozmawiał na tematy audycji. Przede wszystkim wskazywano rodziców i rówieśników, bardzo rzadko wymieniani są nauczyciele. Podobnie wyglądają odpowiedzi na pytanie 8 – jak wynika z badań, nauczyciele sporadycznie zachęcali uczniów do słuchania audycji.

8. Czy ktoś zachęcał Cię do słuchania audycji?

a) rodzice	18,10 proc.
b) rodzeństwo	6,79 proc.
c) inne osoby z rodziny	12,67 proc.
d) nauczyciel	3,17 proc.
e) ksiądz	2,26 proc.
f) siostra zakonna	0,45 proc.
g) koleżanki/koledzy	5,88 proc.

Respondenci często dopisywali odpowiedź „nikt”. Skoro nie zachęcał ich nikt z dorosłych ani w rodzinie, ani w szkole, to ważna, choć negatywna informacja. Zachęcali najczęściej bliscy: rodzice, rodzeństwo, dziadkowie.

Kolejne pytanie sprawdza znajomość nazw polskich rozgłośni wśród respondentów. Jeśli nawet czasem jest to wiedza wybiórcza, to nazwy stacji i tytuły czasem są błędne, a czasem zaskakująco prawidłowe. Widać także, że choć audycje słuchane są przez uczniów szkoły podstawowej, to po kilku latach mają oni umiejętność pozycjonowania stacji i rozpoznawania ich nazw.

9. Czy wśród słuchanych audycji były programy:

a) Radia Maryja	16,74 proc.
b) Radia Emaus	19,5 proc.

c) innej stacji katolickiej	3 proc.
d) I Programu Polskiego Radia	21 proc.
e) III Programu Polskiego Radia	16,74 proc.
f) inne (jakie?)	16 proc.
g) internetowe (jakie?)	2,71 proc.

Najwięcej respondentów wskazało I Program Polskiego Radia PR i Radio Emaus, mające zasięg regionalny, popularne wśród respondentów w Poznaniu, co potwierdzają badania obejmujące młodych Wielkopolan. Ciekawe jest także to, że bardzo podobne procentowo grono słuchaczy audycji dla dzieci mają Radio Maryja i III Program Polskiego Radia. Jak wynika z badań, częściej wymieniana była nazwa „Radio dzieciom” niż „Zagadkowa niedziela” i adekwatnie rozłożyły się dane statystyczne dotyczące wskazań obu stacji. Istnieje duża – czasem zaskakująca – współsłuchalność, nie tylko w ramach podobnych formatów, czyli obu programów Polskiego Radia, Radia Maryja i Radia Emaus, czyli rozgłośni katolickich, ale nawet współsłuchalności z nimi stacji komercyjnych, takich jak Eska.

Ostatnie pytanie miało zilustrować, czy respondenci obecnie słuchają radia.

10. Czy słuchasz radia?

TAK 40 proc.

NIE 12,67 proc.

Jak widać, trzy razy więcej osób odpowiedziało pozytywnie niż negatywnie. Poza tym, co trzeci gimnazjalista słucha radia albo się do tego przyznaje. Statystykę podwyższają studenci, aż 68,18 proc. odpowiedziało pozytywnie na to pytanie.

Zarówno analiza ilościowa, jak i jakościowa mogą okazać się niewystarczające do opisu rozpatrywanego zagadnienia. Spróbujmy więc przyjrzeć się omawianym tendencjom z innej perspektywy. Nieco subiektywnie, za to z odwołaniem do odpowiedzi ankietowanych osób, wybranych zostało kilka tematów, jakie najczęściej pojawiały się w opisywanym materiale.

Analiza tematyczna umożliwi nieco inne spojrzenie na omawiany materiał. Odbiór przekazu radiowego dotyczy nie tylko audycji czy pasm emitowanych specjalnie dla dzieci i młodzieży. Poza tym uwzględnić należy to, że odbiorca często wybiera ofertę dla osób starszych od siebie (na przykład dzieci interesuje już prasa dla młodzieży itp.), a respondenci chętnie odwoływali się do aktualnych doświadczeń radiowych, jakie mieli w czasie wypełniania ankiety.

Niezależnie od wieku, płci, poglądów to, co łączy ludzi, to czas dzieciństwa, słuchania bajek, legend, fragmentów książek, co potwierdziły badania. Nawet jeśli ktoś przyznał, że rzadko słuchał audycji, to i tak słuchał ich głównie ze względu na bajki: *Tak, sporadycznie, rzadko, bajki*. Odpowiedzi respondentów potwierdzają pozytywne wspomnienia z dzieciństwa, a najbardziej charakterystyczne dla niego

okazują się bajki: *Bajki, Pamiętam tylko, że leciały bajki*. Mówi się o nich wyłącznie pozytywnie, na przykład: *Były ciekawie czytane; Po prostu bardzo lubiłem ich słuchać*.

Tabela 1. Wyniki ankiety. Zestawienie procentowe

Pytania	Gimnazjaliści	Licealiści	Studenci	Razem
	PROC. ODPOWIEDZI	PROC. ODPOWIEDZI	PROC. ODPOWIEDZI	PROC. ODPOWIEDZI
	Liczba ankiet: 138	Liczba ankiet: 61	Liczba ankiet: 22	Liczba ankiet: 221
1a	20,29	29,51	31,82	23,98
1b	25,36	39,34	45,45	31,22
2a	15,22	19,67	13,64	16,29
2b	11,59	19,67	9,09	13,57
2c	26,09	36,07	40,91	30,32
2d	5,07	9,84	13,64	7,24
2e	5,07	16,39	27,27	10,41
2f	2,90	6,56	13,64	4,98
2g	4,35	11,48	13,64	7,24
3	Pytanie otwarte			
4a	21,74	16,39	36,36	21,72
4b	21,01	11,48	36,36	19,91
4c	28,26	18,03	13,64	23,98
4d	15,94	13,11	13,64	14,93
4e	18,12	18,03	31,82	19,46
4f	7,25	6,56	27,27	9,05
4g	4,35	4,92	13,64	5,43
4h	11,59	13,11	18,18	12,67
4i	9,42	14,75	4,55	10,41
5a	18,84	18,03	18,18	18,55
5b	25,36	24,59	9,09	23,53
5c	12,32	11,48	0,00	10,86
5d	29,71	29,51	22,73	28,96
5e	40,58	36,07	31,82	38,46
5f	5,07	8,20	9,09	6,33
6a	18,12	26,23	36,36	22,17
6b	37,68	31,15	45,45	36,65
6c	22,46	21,31	18,18	21,72
6d	15,22	18,03	18,18	16,29
6e	6,52	11,48	0,00	7,24
6f	32,61	31,15	68,18	35,75
6g	47,10	26,23	45,45	41,18
6h	5,07	3,28	4,55	4,52
6i	49,28	26,23	45,45	42,53
6j	3,62	3,28	13,64	4,52

Tabela 1. Wyniki ankiety. Zestawienie procentowe (cd.)

Pytania	Gimnazjaliści	Licealiści	Studenci	Razem
	PROC. ODPOWIEDZI	PROC. ODPOWIEDZI	PROC. ODPOWIEDZI	PROC. ODPOWIEDZI
	Liczba ankiet: 138	Liczba ankiet: 61	Liczba ankiet: 22	Liczba ankiet: 221
6k	10,14	4,92	0,00	7,69
6l	1,45	3,28	0,00	1,81
7a	13,77	24,59	18,18	17,19
7b	5,07	4,92	0,00	4,52
7c	15,94	22,95	13,64	17,65
8a	18,84	16,39	18,18	18,10
8b	6,52	6,56	9,09	6,79
8c	15,22	8,20	9,09	12,67
8d	2,17	4,92	4,55	3,17
8e	2,17	3,28	0,00	2,26
8f	0,72	0,00	0,00	0,45
8g	8,70	1,64	0,00	5,88
9a	15,94	14,75	27,27	16,74
9b	17,39	18,03	36,36	19,46
9c	2,90	3,28	4,55	3,17
9d	16,67	18,03	27,27	18,10
9e	18,12	21,31	40,91	21,27
9f	21,01	13,11	0,00	16,74
9g	0,00	9,84	0,00	2,71
10a	36,96	37,70	68,18	40,27
10b	14,49	9,84	9,09	12,67

Źródło: Opracowanie własne.

Na pytanie „Co w audycjach podobało Ci się najbardziej”?, odpowiadano: *Szczególnie muzyka i bajki dla dzieci; Po prostu bajki; Bajki, legendy i baśnie. Jak ktoś ładnie czytał, to uwielbiałam słuchać na dobranoc.*

Przywoływany jest też kontekst literacki, na przykład:

Dowadywałam się... [jakie są – przyp. K. Z.] recenzje książek.

Bo lubię książki;

Ponieważ lubię czytać książki.

Młody słuchacz zapamiętuje raczej temat niż nazwę stacji, na przykład:

Zapamiętałam legendy;

[audycje – przyp. K. Z.] o literaturze, nie pamiętam (nazwy) radia;

Bajki, audycje wieczorne dla dzieci.

Kolejna tematyka, wymieniana pośrednio raczej niż bezpośrednio, to **wiedza**. Odpowiedź na piąte pytanie można połączyć z założeniami podstawy programowej (informacje, programy publicystyczne). Okazuje się, że młodzi słuchacze cenią sobie programy sprzed lat:

*Poszerzyłam swoją wiedzę, a także dowiedziałam się trochę o świecie.
Dowiadując się czegoś innego;
Zapamiętywać słowo, zdania;
Ciekawość, zainteresowanie;
Nie umiem tego określić, wzbudziło to moje zainteresowanie.*

Każdy temat, nawet trudny, skomplikowany, można zaprezentować z **poczuciem humoru**, który dzieci bardzo sobie cenią. Zgodnie z zasadą, jak uczyć, bawiąc, sprawdza się taki sposób prowadzenia audycji. Potwierdzają to odpowiedzi na pytanie czwarte. Brzmiały one tak: *Ponieważ zawsze jest jakiś humor; Poczucie humoru; Żarty.*

W innym miejscu respondent wyjaśnia, że programy *Są bardzo ciekawe, a czasem nawet śmieszne*. Do ulubionych części audycji (nie tylko dla dzieci) należą **konkursy**, na przykład:

*Ponieważ było to wspaniałe, jak ktoś wygrywał.
Byłem wtedy w napięciu, czy ktoś wygra, czy nie.*

Uwidaczniają się **pasje sportowe czy muzyczne**. Podejście młodego słuchacza bywa profesjonalne, skoro ma już spore wymagania. Wypowiedź ucznia klasy I gimnazjum brzmi następująco: *Ponieważ jeśli chodzi o sport, to lubię słuchać analiz rzeczowych*. Odpowiedzi na różne pytania w ankiecie są podobne: *piłka nożna*, a częste połączenie to *sport, muzyka*.

Zwycięzcą tematycznym okazała się jednak **muzyka**, której słuchają prawie wszyscy respondenci. Odpowiadają najczęściej w następujący sposób:

*I piosenki. Lubię ich słuchać;
Piosenki;
Piosenki po angielsku;
Lubię słuchać muzyki;
Możliwość wysłuchania najpopularniejszych utworów;
Muzyka – ponieważ lubię jej słuchać;
Lubiłam posłuchać wypowiedzi innych ludzi oraz dobrej muzyki.*

Zdarza się nawet niechęć do słowa, niektóre odpowiedzi zaskakiwały skrajną szczerością, na przykład: *Bo radia nie słucham, aby słuchać, jak ktoś gada, ale po to, żeby słuchać muzyki*. Być może rodzice słuchają muzyki w domu, sporo czasu spędza się w samochodzie, więc dzieci słyszą ją częściej niż kiedyś. Służy przede wszystkim rozrywce, towarzyszy innym częściom audycji, choćby konkursom. Do rzadkości należą takie odpowiedzi, jak ta łącząca się z nauką języka obcego jako odpowiedź na pytanie o to, czego uczą audycje: *łatwiejszego posługiwania się językiem angielskim, nauczyły mnie śpiewać piosenek po angielsku*. Sami respondenci przyznawali się do słuchania różnych stacji, głównie muzycznych, na przykład *Muzyka, która leci w Radiu Zet*. Pojedyncze odpowiedzi dotyczyły słuchania Trójki, Czwórki, a nawet stacji czy programów emitujących muzykę klasyczną.

Ostatnim zagadnieniem, o którym warto wspomnieć, jest **tematyka religijna**. Wypełniając ankiety, szczególnie uczniowie gimnazjum nieco wstydzili się, niechętnie o tym rozmawiali, z drugiej jednak strony padały jasne deklaracje, jakiej stacji katolickiej słucha się w domu, w rodzinie. Wymienia się audycje Radia Maryja i Radia Emaus (stacja archidiecezji poznańskiej). Zawartość konfesyjną dzieci krótko określały: *modlitwa* albo wyjaśniały: *Dzieci wymieniały, za kogo chcą się modlić*.

Respondenci rzadko znają tytuły audycji, wymieniają raczej nazwy stacji, na przykład *coś z gwarą – Merkury* [stacja regionalna Radia Publicznego, Wielkopolska – przyp. K. Z.], ESKA (Top 10/20), Czwórka, RMF, RMF MAXXX, Zet Gold, VOX FM, RMF Classic. Są też odpowiedzi negatywne, na przykład 12 osób z tej samej III klasy gimnazjalnej wyjaśnia, że nigdy nie słuchało takich audycji, uczniowie niczego nie pamiętają. Obecnie natomiast słuchają radia, ale są już zainteresowani konkretnym przekazem, jak: *informacje, informacje dla kierowców, sport*.

Duża współsłuchalność potwierdza tylko, że radio to medium towarzyszące. Jeśli dotyczy stacji o podobnych profilach, jak Radio Maryja i Radio Emaus, wydaje się czymś oczywistym, jednak to pozorna regularność. Często są inne odpowiedzi, na przykład Radio Emaus z jednym albo dwoma programami Polskiego Radia, Jedynką i Trójką. Zdarzały się też odpowiedzi łączące stacje publiczne oraz katolickie z programami Radia Zet czy RMF.

Co jeszcze wynika z przeprowadzonych ankiet? Przede wszystkim większość odpowiedzi potwierdza sympatię dla radia jako medium i jego specyfiki, na przykład *Lubię głos prezenterów*. Doceniane są programy literackie, co wynika z dojrzałości młodego odbiorcy, wyjaśniającego zainteresowanie audycjami: *Bo lubię książki*. Co do audytywności medium, czyli sposobu jego odbioru, również warto przytoczyć konkretną wypowiedź: *Można usłyszeć książki*, co więcej, zdarzają się uwagi interpretacyjne, na przykład: *Były ciekawie czytane*. Zanotowano także jedną odpowiedź negatywną: *Nie słucham radia*.

Z filologicznego obowiązku wspomnieć należy, że w ankietach, choć to nie stanowiło przedmiotu badań, zdarzają się błędy, także ortograficzne, nawet w zapisie „nie” z czasownikami. Pojawiają się też błędy merytoryczne, o których już pisałam wcześniej.

Wróćmy jednak do meritum. Respondenci wykazali się pewną autorefleksją i samoświadomością w odbiorze mediów, a wyniki badań okazały się dosyć zaskakujące. Wśród ulubionych tematów wymieniane są: muzyka, informacja, sport, podróże, literatura. Nie ma to jednak przełożenia na działania dydaktyczne, mimo zapisów w podstawie programowej, nie tylko tej najnowszej, analizowanej tutaj szczegółowo. W starszej grupie badanych zauważyć można większy wpływ rodziców na wybory ówczesnych dzieci, niejako potwierdza się to, że studenci częściej słuchali audycji z rodzicami, częściej byli przez nich inspirowani, a nawet częściej dyskutowali na tematy audycji z nauczycielami niż młodsi respondenci. Być może sygnalizuje to pewną widoczną tendencję, ale konieczne byłoby przeprowadzenie szerzej zakrojonych badań.

Duży, może większy niż kiedyś, odbiór mają programy przeznaczone nie wprost dla dzieci i młodzieży. Młody odbiorca jest doskonale zorientowany w ogólnej ofercie medialnej, z jednej strony prawdopodobnie wynika to z tego, że więcej czasu spędza w samochodzie i przy komputerze, *de facto* razem z rodzicem odwożącym go do szkoły. Z drugiej jednak strony realnie mała jest oferta przeznaczona tylko dla młodego odbiorcy. Znacznie więcej jest bajek dla przedszkolaków czy audycji dla młodszych dzieci niż dla starszych uczniów z klas IV–VI, uważających się już za młodszą młodzież. Stąd w tej grupie większość słucha mało ambitnego programu, najczęściej muzycznego, kształtując w ten sposób niewysublimowany gust muzyczny i wzmacniając przekonanie o sile komercyjnego przekazu medialnego. Pozytywna jest jednak świadomość tego wśród respondentów, którzy sugerowali: *Byłoby ciekawie słuchać młodzieżowych książek*. Brak radiowych powieści, słuchowisk, reportaży, spektakli dla dzieci i młodzieży, pojedyncze, nawet ambitne, nagradzane realizacje, o których wspomniałam wcześniej, nie wypełnią tygodniowej ramówki. Trudno więc się dziwić, że generalnie dzieci słuchają mało, a odbiór radia zdominowany jest przez muzykę stanowiącą obecnie górujący nad innymi komponent programu.

Zmieniają się przyzwyczajenia medialne, nawyki kulturalne, czytelnicze dzieci, młodzieży, a także rodziców [Goriszowski, 2000; Ratka, 2004]. Badania potwierdzają, że chętniej niż książki (czy radio) dzieci i młodzież wybierają program telewizyjny, gry komputerowe, dostępne on-line w laptopach, netbookach i smartfonach. „W obiegowych opiniach rodziców i nauczycieli krytyka nadużywania multimediów dotyczy braku wyobraźni współczesnych dzieci (nieumiejętność inicjowania zabawy bez gotowych zabawek, czerpanie pomysłów do zaba-

wy z popularnych programów TV), zubożenie języka, biernego eksplorowania świata (przez szklany ekran)” [Centner-Guz, 2010, s. 147]. To dość niepokojąca diagnoza. Pewnie nie jedynym antidotum jest ambitna oferta medialna. Radio proponuje książkę, słuchowisko, rozmowę, spędzanie czasu z dorosłymi i rówieśnikami, stanowi niejako namiastkę rodziny (rodzice, rodzeństwo, krewni) i szkoły (nauczyciel, rówieśnicy), może je wspierać, ale nie może ich zastąpić. Jednak to ostatecznie rodzice powinni decydować, jaką audycję dziecko ma usłyszeć, uczy wybiórczo traktować ofertę programową, ocenia jej jakość, ilość czasu, oby nie straconego, proponuje, doradza, ogranicza, a kiedy trzeba, kontroluje.

Ważna jest rola szkoły, chociaż warto przypomnieć słowa Jana Dormana, że to sztuka jest nauczycielowi bardziej potrzebna jako instrument wychowania i kształtowania niż wiedza naukowa o dziecku [Dorman, 1968]. Coraz szybciej zmieniają się warunki ekonomiczne, technologiczne, socjologiczne, w jakich dorasta młode pokolenie. Co więcej, „Można założyć, że wiedza o czynnikach socjalizujących współczesne młode pokolenie pozwoli w pewnym stopniu przewidywać zachowania społeczne w przyszłości (...). Media lansują nowe wzorce zachowań, które dla pokoleń starszych mogą być niezrozumiałe, a nawet rażące, jak choćby łamanie tabu językowego i obyczajowego” [Trysińska, 2015, s. 78]. Potwierdzają to także wcześniejsze badania cytowanej autorki, dotyczące zmian w etykietce językowej (uproszczenia, unifikacje, niezależnie od rangi interlokutorów i sytuacji komunikacyjnej), posługiwania się językiem potocznym, a nawet agresywnym i wulgarnym. Za kilka lat to, co dziś podoba się młodym użytkownikom języka, może stać się normą. Na tym tle, mimo wszystko, radio jawi się jako medium zróżnicowane, ale na szczęście nie odpowiada tak szybko na zachodzące zmiany. Stabilne w tym względzie pozostają media publiczne oraz społeczno-religijne. Tym bardziej konieczne jest nie tyle przypominanie o znaczeniu audycji dla dzieci, ile przywrócenie im odpowiedniej rangi, wielowymiarowości, poważnego potraktowania radia jako narzędzia służącego pomocą w wychowaniu i edukacji. Oczywiście jest zatem potrzeba edukacji medialnej uczniów, rodziców i nauczycieli, ale dotychczas brak korelacji między tymi środowiskami, zarówno oddolnej, jak i systemowej.

Pomimo dużej i ciekawej oferty radiowej, korzystnych zapisów podstawy programowej, umożliwiających wykorzystanie na lekcjach tematyki audycji, w praktyce takiej realizacji prawie nie ma, a mogłaby stanowić ciekawe połączenie oraz uczyć, bawiąc. Potwierdzają to przeprowadzone badania ankietowe, z których wynika małe zainteresowanie radiem ze strony rodziców i nauczycieli, których role są tu kluczowe. Specyfika programu radiowego wymaga uważnego słuchania, koncentracji, uczy formułowania wypowiedzi, kształtuje wyobraźnię. Uczy wyciszenia, skupienia, jak też interaktywności, zaangażowania. Z kolei przekaz

kultury, transmisja dziedzictwa narodowego stanowi konieczne uzupełnienie – a zatem literatura, sztuka, muzyka, teatr – czyli aktywność artystyczna, uwalniająca wyobraźnię autora audycji, realizatora i słuchacza. Bez stymulowania oraz opieki przygotowanego dorosłego (rodzica, nauczyciela, redaktora) to się nie uda. Konieczna jest współpraca, wzajemne uzupełnianie się i konsekwencja w przygotowaniu ramówki oraz programu szkolnego. Mój nieco idealistyczny postulat zakłada edukację medialną na poziomie treści, formy i sposobu jej przekazywania i łączenia z wychowaniem oraz dydaktyką. Skuteczna może okazać się współpraca różnych środowisk, dziennikarskich, szkolnych i rodzicielskich, na co od pewnego czasu zwracają uwagę zarówno teoretycy, jak i praktycy. Działać trzeba razem, a wspólne inicjatywy dobrze przygotować, koordynować i wdrażać, zwłaszcza, że określona już jest dominująca rola mediów ikonicznych, wizualnych oraz audiowizualnych. „Rozwój nowych, interaktywnych mediów – Internetu, portali informacyjnych oraz społecznościowych – także wymaga odpowiedniej formacji intelektualnej i etycznej użytkowników oraz umiejętności dokonywania wyborów podczas posługiwania się najnowszymi technologiami przekazującymi najrozmaitsze treści” [Łęcicki, 2011, s. 77]. Dzieciom należy wyjść naprzeciw, póki nie jest za późno na przekonanie młodego pokolenia, zarówno rodziców, jak i uczniów, że medium audytywne nie jest za trudne, zbyt wymagające czy zbyt nudne dla audiowizualnego pokolenia. Konsekwencje zaniedbań w wieku szkolnym, młodzieńczym, są nieodwracalne, a niebezpieczne tendencje, jakie obecnie obserwujemy, trudno zatrzymać. Wyzwaniom sprostał już ustawodawca, proponując kreatywne rozwiązania polskiej szkole, a radiofonia nadal szybko rozwija się w epoce cyfrowej, oferując młodemu odbiorcy wiele nowych możliwości programowych i technologicznych. Najwięcej zależy jednak od bliskich: „Rodzina jest pierwszym środowiskiem, w którym dziecko zdobywa pierwsze życiowe doświadczenia, uczy się norm i zachowań społecznych, nabywa kompetencję językową” [Trysińska, 2015, s. 63] i kształtuje obraz świata, także medialny. Jaki on będzie dla dziecka w wieku szkolnym, zależy od dorosłych, dziennikarzy, nauczycieli, a przede wszystkim od bliskich.

Bibliografia

- Centner-Guz M., 2010, *Środowisko rodzinne miejscem przybliżania dziecku książki*, [w:] Parczewska T. (red.), *Psychopedagogiczne aspekty rozwoju i edukacji małego dziecka*, Lublin.
- Dorman J., 1968, *Mój teatr*, „Teatr Lalek”, nr 1–2.
- Goriszowski W., 2000, *Rodzina wobec edukacji medialnej*, „Problemy Rodziny”, nr 1.
- Górniewicz J., 1996, *Przemiany w sztuce i edukacji w XX w. Implikacje dla teorii edukacji kulturalnej*, [w:] *Edukacja kulturalna i aktywność artystyczna*, Poznań.

- Granat A., Jędrejek M., 2015, „Świat realny za zasłoną mediów” – recepcja programów radiowych i telewizyjnych przez dzieci w wieku przedszkolnym, [w:] B. Boniecka, A. Granat (red.), *Recepcja mediów. Recepcja programów radiowych i TV przez dzieci w wieku przedszkolnym*, Lublin.
- Jakubowicz-Bryx A., 2010, *Udział rodziców w edukacji szkolnej dziecka na przykładzie dwóch środowisk*, [w:] T. Parczewska (red.), *Psychopedagogiczne aspekty rozwoju i edukacji małego dziecka*, Lublin.
- Lepa A., 2000, *Pedagogika mass mediów*, Łódź.
- Łęcicki G., 2011, *Edukacja medialna w służbie katechezy*, „Kultura. Media. Teologia”, nr 4.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 maja 2014 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. poz. 803).
- Tomaszewska E., 2007, *Teatr dziecięcy a teatr dla dzieci – tradycja i współczesność*, [w:] A. M. Żukowska (red.), *Sztuka, edukacja, współczesność*, Lublin.
- Trysińska M., 2015, *Mówię do ciebie! Komunikacja w rodzinie na przykładzie filmów animowanych dla dzieci*, [w:] B. Boniecka, A. Granat (red.), *Recepcja mediów. Recepcja programów radiowych i TV przez dzieci w wieku przedszkolnym*, Lublin.
- Wierzbicki Ł., 2010, *Dziadek i niedźwiadek*, Konstancin.

<http://dokumenty.ocl.gov.pl/DU/rok/2014/pozycja/803> [dostęp: 7.05.2016].

<http://dokumenty.ocl.gov.pl/D2014000080301.pdf> [dostęp: 7.05.2016].

<http://dwateatry.tvp.pl/25520408/laureaci-xvi-festiwalu-dwa-teatry-sopot-2016> [dostęp: 20.05.2016].

https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf [dostęp: 2.05.2016].

<https://men.gov.pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa/rozporzadzenie-ministra-edukacji-narodowej-zmieniajace-rozporzadzenie-w-sprawie-podstawy-programowej-wychowania-przedszkolnego-oraz-ksztalcenia-ogolnego-w-poszczegolnych-typach-szkol.html> [dostęp: 2.05.2016].

<http://radiobajka.pl/> [dostęp: 2.05.2016].

<http://supermamy.limango.pl/audycje-radiowe-dla-dzieci/> [dostęp: 4.05.2016].

<http://supermamy.limango.pl/audycje-radiowe-dla-dzieci/> [dostęp: 4.05.2016].

<http://www.lukaszwierzbicki.pl/dziadek-i-niedzwiadek/> z dn. [dostęp: 20.05.2016].

<http://www.polskieradio.pl/18/4502/Artykul/1615187,Konstytucja> [dostęp: 2.05.2016].

<http://www.polskieradio.pl/18/4502/Artykul/1615187,Konstytucja> [dostęp: 3.05.2016].

<http://www.polskieradio.pl/18/4388/Artykul/1598407,Nasz-jubileusz-to-sukces-Sluchaczy> [dostęp: 30.05.2016].

<http://www.radiointernetowe.com.pl/baby-krakow/> [dostęp: 2.05.2016].

<http://www.rmfon.pl/aplikacje/kubusiowe-radio.html> [dostęp: 2.05.2016].

Dr Katarzyna Zagórska

Zakład Retoryki, Pragmalingwistyki i Dziennikarstwa
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Programy radiowe dla dzieci w wieku szkolnym. Wokół edukacji medialnej**Streszczenie**

Artykuł stanowi próbę opisu polskiego rynku medialnego, a szczególnie aktualnej oferty radiowej skierowanej do dzieci w wieku szkolnym. Sprawdzenie propozycji radiowych i zapisów podstawy programowej stanowi kontekst dla zaprezentowania badań ankietowych. Zainteresowanie audycjami radiowymi wśród młodych słuchaczy okazało się bardzo małe. Widoczny jest brak edukacji medialnej uczniów, ale także nauczycieli i rodziców. Nie są w pełni wykorzystywane możliwości współpracy na poziomie edukacji, informacji i rozrywki, mimo bogatej oferty polskich stacji radiowych i korzystnych zapisów podstawy programowej. Autorka prezentuje efekty badań ilościowych i jakościowych, przywołuje i analizuje opinie respondentów, a tabela zawiera procentowe zestawienie odpowiedzi.

Słowa kluczowe

radio, audycje radiowe dla dzieci w wieku szkolnym, podstawa programowa, badania ankietowe, edukacja medialna

Radio programs for school children. Around media education**Summary**

The article is an attempt to describe the Polish media market, particularly the present-day radio offer directed at school children. An analysis of radio offers and regulations of the core curriculum provide a context to present survey research. The interest in radio programs among young listeners turned out to be small. What becomes visible is the fact that students as well as teachers and parents have no media education. Possibilities of cooperation on the grounds of education, information and entertainment are not fully utilized despite a rich offer of Polish radio stations as well as favorable regulations of the core curriculum. The author delineates results of quantity and quality research, evokes and analyzes respondents' opinions, and the chart includes a response rate.

Keywords

radio, radio programs for school children, core curriculum, survey research, media education